

WAGNERIANA CATALANA Nº 37 ANY 2012

TEMA 1: VIDA DE WAGNER

TÍTOL: LA NATURA, SUBJECTE CABDAL EN L'OBRA WAGNERIANA

AUTOR: *Maria-Mercè Guix Gros*

Aquest article, sobre la natura a l'obra wagneriana, surt d'una conferència donada al Centre Excursionista de Catalunya, on diferents membres de l'Associació Wagneriana van parlar sobre diversos aspectes de l'obra de Richard Wagner.

En l'escrit que comencen a llegir no els parlaré dels sentiments de Richard Wagner envers la natura o del seu amor pels animals, ja que aquesta faceta de la seva vida ha estat a bastament exposada en gairebé totes les biografies importants que parlen de Wagner i, tant en diversos números de les revistes Wagneriana, com en xerrades donades per l'Associació ens hem fet ressò.

Del que parlaré és de la importància de la natura dins de l'obra de Wagner i no només des d'un punt de vista estètic, sinó des de la perspectiva ètica.

Quan passegem pel bosc, anem a la muntanya o sortim a navegar, davant d'un paisatge determinat podem tenir dos sentiments contraris, segons com siguem. L' indret ens pot portar a contemplar amb respecte i reverència, admirant la bellesa i harmonia de la natura, gaudint de la seva pau i equilibri i adonant-nos que la verdadera realitat és la natural. Podem observa-hi els detalls, intentar entendre com s'ha format i com funciona, podem descriure'l fent servir tots els registres del llenguatge, des de la poesia a la ciència. Ens pot suggerir i inspirar qualsevol tipus de creació artística i ensenyar moltes coses.

I tot perquè el veiem i l' entenem com un subjecte, com nosaltres som.

Per contra, altres, al passar per un paratge, només hi veuran possibilitats: immobiliàries, especulatives, de millora, .. en definitiva, de transformació, ja que el tracten com un objecte sotmès, que es pot comprar i vendre, que ha de ser útil des de l'òptica crematística. Aquesta manera de fer davant la natura es revesteix de mil i un ropatges encisadors i enlluernadors, per disfressar la seva misèria moral i sempre subtil, com les paraules d' *Ortrude* a l'oïda d'*Elsa*, encobreix la cobdícia, l'enveja i l'avarícia sota la perversió de principis com progrés, benestar i futur.

En la tragèdia grega quan algun personatge portat per la *hybris* (ὑβρις), la supèrbia, injuriava als Déus, a l'ordre establert, aquests damnaven a ell i als seus, enviant-li l'*ate* (ατη), l'infatuació, la ceguera de l'ànima. En la Tetralogia és evident, que la cobdícia i la supèrbia mouen a Alberich a robar l'Or, ja que per ell no és més que un objecte, amb el que obtindrà poder i no veu que és la Natura immutable, i per això tots els personatges aniran enredant-se cada cop més, intentant salvar-se, sense adonar-se que només el retorn de l'Or al Rin, només retornant al respecte degut a la Natura els podrà redimir. Però, a tot això, ja hi tornarem al final de l'escrit.

Ara permeteu-me que us presenti alguns exemples dins l'obra escènica de Wagner a on la natura és un personatge, i dels importants, que condiciona, explica i emmarca l'acció dels altres protagonistes. De tal manera és important, que si es canvia o substitueix és com si ho fessin amb un dels rols dels cantants.

En *Tristan und Isolde*, una de les obres de Wagner en que la història és gairebé independent de l'espai i del temps, en el segon acte, la nit i el dia esdevenen fonamentals per copsar del tot l'immensitat de l'amor de *Tristany i Isolde*. El dia, moment en que ocorre el primer acte, obliga a fer el que toca, a viure segons les convencions i les normes, a ser part de la societat. La nit és l'espai i el temps dels amants, ja que poden veure's i tractar-se sincerament, com a persones que es desitgen i no com membres de la cort. Però només la nit eterna els permet fer el que volen, no ser més ni *Tristany*, ni *Isolde* per separat, sinó fusionar-se l'un en l'altre, com es fusionen l'espai i el temps en l'eternitat.

I un altre protagonista de l'obra és el mar. Us podeu imaginar aquesta obra amb algun altra possibilitat tant en el viatge en barco del primer acte com en el del tercer? El mar acosta i allunya i decideix la velocitat del seu jorn. En el primer acte naveguen per arribar al regne del rei *Mark*, a voltes els sembla, als protagonistes, de forma massa lenta i després del beuratge, massa ràpid.

I l'espera a Kareol de *Tristany*? Ara es veu una vela, ara se'n veu un altra... Només el mar amb tota la seva sàvia immensitat pot generar-nos aquest nervi dramàtic. Vindrem, viurem, morirem i ell seguirà estant allà, deixant-nos, si li plau, apropar o allunyar.

En *Die Meistersinger von Nürnberg*, en el segon acte trobem, que davant la casa de *Pogner*, pare d'*Eva*, hi ha un vell tell, un til·ler i davant la casa de *Hans*

Sachs, a l'altra banda del carrer, un saüc. L'acció passa de nit i els dos joves amants, *Eva* i *Walter* estan desesperats i volen fugar-se junts. *Hans Sachs* intervindrà per evitar que facin ximpleries i ajudar-los. La nit és càlida, l'última de la primavera i és fàcil imaginar que en la quietud d'aquests carrer, l'aire és ple de l'aroma subtil i deliciós del til·ler i del més dolç i fort del saüc, que es barregen, com s'entrellacen els sentiments dels joves amants. L'únic aliè a aquestes fragàncies i a les emocions dels joves, és *Beckmesser*, que encara no sap quin és el seu lloc en l'Univers.

Tot això malgrat l'observació d'un amic wagnerià de Toulouse que diu que a la zona de Nuremberg no poden florir al mateix temps els til·lers i els saücs!

A *Lohengrin*, en el segon acte, la claror de la Lluna il·lumina l'escena a on *Elsa* al sortir a la finestra i reflexionar sobre el cavaller que l'ha salvat, veu a *Ortrud*, que ha estat condemnada amb el seu marit *Telramund* a l'exili, per haver-la acusat falsament. Aquesta, sota la llum freda de la Lluna sent pietat d'*Ortrud*. La Lluna li obre el cor, sembla, però, que de manera fatal ja què, *Ortrud* la portarà a dubtar de *Lohengrin* i així perdre'l. Encara que un cavaller del Grial no té lloc entre humans.

Parsifal, qui esdevindrà rei del Grial, es meravella, després d'haver vagat molt per tot el món, de la bellesa de l'esclat de la primavera, en una de les pàgines més meravelloses de la història de la música: "*Els encanteris de Divendres Sant*". Tot reneix i reverdeix. La natura es mostra esplèndida i generosa, acollint a aquell que per fi ha complert amb el seu deure. Ben diferent és el jardí d'*Ortrud*, fals, artificial, producte del rancor i de l'odi, que només és una aparença vana, que s'esfuma, quan *Parsifal* es dona compte de l'engany.

La bellesa està en la natura i ella decideix quan deixar-nos-la gaudir.

Bosc frondosos rodegen Montsalvat, on un jove *Parsifal* caçarà un cigne, fet que l'horroritzarà quan *Gurnemanz* li expliqui que és troba en lloc sagrat, però sobretot quan li faci veure que el cigne no li havia fet cap mal.

*"Matar pogueres dins la sacra selva,
on tot és pau al teu entorn?"*

Del bosc les bèsties no
 eren manses, doncs?
 No han estat dòcils per'
 tu?
 Dalt les branques, quin
 cant l'ocellet no't feu?
 Què 't feia 'l cigne fidel?
 Cercant sa femella
 duia' l vol,
 plegats per raure sobre
 l'estany
 i així pel bany august
 consagrà 'l.
 Ço no't deixa absort?
 T'atià tan sols,
 feresst noi, a engegà'l
 tret de l'arc?
 I Parsifal se'n penedeix
 i redreça la seva vida.
 Ens calen Gurnemanz

Senta evocant l'Holandès Errant

per fer veure la majestat de la natura? O *Parsifal* per entendre que hem fet tort?
 En *Tannhäuser*, la primavera la veurem en el primer acte i la tardor en el tercer.
 L'escena és la mateixa, les estacions no. En el primer acte, a la primavera,
Tannhäuser ha deixat a *Venus* i vol tornar a la seva estimada, *Elizabeth*. La
 segona vegada que tornem a la mateixa vall, a la tardor, *Elizabeth* pregarà per
 ell i morirà, *Wolfram* renunciarà al seu amor i finalment, *Tannhäuser* tornarà,
 penitent de Roma. Les estacions i el seu decurs marquen la evolució vital dels
 protagonistes.

Aquí i a *Parsifal* hi ha una paradoxa al presentar-nos la cova de *Venus* i el jardí
 de *Ortrud* com llocs, a primer cop d'ull, meravellosos, però que al ser engany no
 són realment bells, ja que no són naturals. Són indrets sense estacions, sense
 nit o dia, fred, calor, pluja,..., sense cap dels canvis que ens fan sentir vius i part
 de la natura.

L'Holandès Errant s'inicia amb una tempesta que envia el barco de *Daland* prop del de *Holandès*. És una tempesta

que promou l'argument. Però hi ha un altra tempesta, que origina la història.

Fa molt de temps, en plena fúria dels elements, un mariner va jurar que trencaria un cap molt perillós, fos com fos i que no temia a res, ni a ningú: la *hybris*. El seu orgull el va portar a ser damnat a vagar per tots els mars eternament, fins que no trobés a una dona que li fos fidel.

I per acabar, de nou la Tetralogia, un cant contra l'objectivació de la natura, la seva comercialització, la banalització del que hauríem de deixar tal com està pels que vinguin.

L'Or al fons del Rin és bell, lluminós. Sempre hi ha estat i ningú ha pensat en fer-ne res, fins que *Alberich*, renunciant a l'amor, el roba, en fa un anell de poder i aquí comença una història, que explica el final de tot, ja que qui no tingui l'anell el desitjarà i qui el tingui serà desgraciat. Tots els portadors de l'anell són advertits de que haurien de tornar l'anell al Rin, per tornar a l'ordre natural. Cap ho fa, tots i cada un d'ells intenten diferents vies per salvar el seu món, amb més o menys ceguera de l'ànima, però l'únic camí real, el més fàcil, que és el de desfer el tort comés per *Alberich*, quan es produeixi, ja serà massa tard.

El parlament de *Waltraute* amb *Brünhilde* en l'acte primer, escena tercera del *Götterdämmerung*, és la penúltima vegada que es demana tornar l'or al Rin. El que el fa molt interessant és que *Brünhilde* no té l'anell per cobdícia, sinó que el té com a penyora d'amor de *Siegfried* i no el vol tornar per això i perquè, enamorada i feliç com està, li importa ben poc el final del món dels déus, que *Waltraute* li explica.

Brünnhilde i Siegfried a l'entorn de la Natura

I un altre motiu que li dona relleu és que, fa uns anys vàrem anar a Marsella, convidats pel Cercle Richard Wagner d'aquesta ciutat, que celebrava el 25é aniversari, i havien invitat a Christa Ludwig per fer-li un interview i quan li van preguntar quin era el seu personatge predilecte, va contestar que *Waltraute*, ja que ella té una certa sensibilitat ecologista i això li feia sentir afinitat per aquesta walkiria. Quan

una intèrpret de la vàlua i l'experiència de Christa Ludwig ens ho veu així, potser val la pena reflexionar un moment sobre aquest fragment.

Waltraute demana, prega a Brünnhilde que torni l'anell al Rin i ho fa perquè presenteix la catàstrofe que vindrà en que tot i tots s'acabaran. Brünnhilde no vol, perquè els altres, els deus no li importen i sí be té raó en que no es mereixen més que el que els ha vingut a sobre, no veu que tot està lligat i desentendre's del seu destí, la portarà a patir el mateix. Tampoc el vol tornar perquè per ella és un símbol d' amor.

I així estem. Hem birlat i manllevat l'or del Rin milers de vegades, cap de nosaltres fem res, ja que són els altres els culpables i ja s'ho faran i la nostre part de l'or té sentit per a nosaltres. Potser que escoltem a aquesta walkiria sàvia i procurem tornar el què puguem a la natura, sense esperar que ho facin els del costat.